

DE
SAMMEN
HÆNGENDE
BÅND
KULTURELLE
MISFORSTÅELSER

AFSNIT A - ARBEJDSSPØRGSMÅL

AFSNIT B - CITATER TIL DISKUSSION

AFSNIT C - REFERENCER

Udarbejdet af

Professor Dominique Bouchet

Institut for Marketing og Management

Syddansk Universitet

dom@sam.sdu.dk

AFSNIT A:

ARBEJDSSPØRGSMÅL

01	Hvorfor kan man sige, at sproget er befriende og indskrænkende på én gang?
02	Hvorfor er det ikke sikkert, at det er nok blot at være sammen med sin næste for at lære ham eller hende at kende?
03	Hvorfor er det ikke sikkert, at man kan nå langt med den høflighedsform, man er vant til at vise?
04	Har du registreret, hvordan du selv kan blive påvirket af anderledes kropsudtryk, dufte og stemninger, end dem du er vant til?
05	Analysér spisebord-casen. Hvilke konsekvenser for integrationsarbejdet drager du af din analyse?
06	Hvorfor tror du, kommunalmedarbejderen reagerer, som hun gør?
07	Hvorfor tror du, indvandrerfamilien reagerer, som den gør?
08	Analysér casen så langt ud, som du kan. Start med at identificere mulige tolkninger i forskellige retninger. Fortsæt med at følge hvert emne så dybt som muligt. Hver gang du kommer et sted i analysen, skal du stille kritiske spørgsmål til dine slutninger og overveje mulige konsekvenser.
09	Der findes teknikker til registrering af kulturelle misforståelser. Kender du nogle? Har du prøvet at anvende dem? Hvordan kan du gøre bedre brug af dem som integrationsmedarbejder?
10	Har du forsøgt at anvende nogle af disse teknikker til at kaste et kritisk blik på tidligere oplevelser?
11	Hvordan kan organisationer (dvs. arbejdspladser, fagforeninger, uddannelsesinstitutioner...) skabe klima og fora, hvor man systematisk registrerer og udnytter kulturelle misforståelser?
12	Hvorfor den sammenligning med svigerfamilien, som der findes i filmen?
13	Hvad forstår du ved 'arrogance'? Hvordan adskiller den sig fra den måde, arrogance analyseres på i filmen?
14	Analysér scenen, hvor indvandrene siger, at det er vigtigt at snakke med sine naboer. Du kan bruge tre eller fire forskellige begreber til at forholde dig til scenen. Eksempler på begreber er: sprog, samhørighed, tid, rum, relation, myndigheder...
15	Leder af samkurser, Tove Christensen, advokerer for en mere antropologisk tilgang, hvor man gør sig umage for at lytte og "fremme et miljø, hvor kursister kan prøve nogle forskellige ting i et trygt miljø, for at se hvad der lykkes". Forhold dig til det, hun siger.
16	Analysér Bantu- / Bindu-casen. Vælg forskellige tilgange til casen. Sammenlign de forskellige analyser og konklusioner, du er kommet frem til. Drag konsekvenserne for integrationsarbejdet.

17	Lektor Marianne Skytte fra Aalborg Universitet fortæller om et vigtigt dilemma. Hvilket? Hvad mener du selv, man kan gøre for ikke at havne i de omtalte yderligheder?
18	Hvorfor skal man opfatte irritationsmomenter og undren som noget positivt?
19	Forhold dig kritisk til spisebord-casen. Hvad mangler den? Hvad tilslører den? Hvad fremhæve den?
20	Hvad ved du om gavegivning, som har relation til integrationsarbejdet?
21	Kan du give eksempler på, hvordan konflikter kan anvendes positivt i integrationsarbejdet?
22	Hvad forstår du ved udtrykket: "at lave en zoologisk have i sit sociale arbejde"?
23	Hvorfor er det vigtigt at skelne mellem formelle og uformelle love?
24	Hvorfor understreges det i filmen, at de grundlæggende principper i et demokrati heller ikke må misforstås?
25	Giv eksempler på nogle integrationsfaktorer, som ikke blot varierer fra en geografisk kultur til en anden, men som også kan variere fra en familie til en anden i den samme kultur.
26	Hvordan kan du og dine kolleger medvirke til at legitimere og befordre en systematisk og hensynsfuld indsamling af informationer om kulturelle misforståelser?
27	Kommentér sammen med kolleger flg. udsagn: Den kulturelle faktor skal altid tages i betragtning, men aldrig bruges som dårlig undskyldning. Diskuter konsekvenserne af jeres kommentarer og synspunkter for integrationsarbejdet.

AFSNIT B:

CITATER TIL DISKUSSION

28	<p>"En af kulturens virkemåder er, at den leverer et yderst selektivt filter mellem mennesket og den ydre verden. Ved sine mangfoldige former angiver kulturen således, hvad vi bemærker og ser bort fra."</p> <p>Edward T. Hall: <i>Beyond Culture</i>. Anchor Books, New York. 1976, p. 85. (Oversat af DB fra engelsk original)</p>
29	<p>"Måden, vi splitter verden op på, påvirker tydeligt, hvordan vi indretter vores dagligdag. For eksempel bestemmer den måde, vi inddeler vores omgivelser på, hvad vi registrerer, og hvad vi ignorerer, hvad vi spiser, og hvad vi undgår at spise. Ligeledes bestemmer måden, vi inddeler mennesker på, hvem vi stoler på, og hvem vi frygter, hvem vi gifter os med, og hvem vi opfatter som seksuelt afvigende. Hvordan vi inddeler tid og rum bestemmer ligeledes, hvornår vi arbejder, og hvornår vi holder fri, hvor vi bor, og hvor vi aldrig kommer."</p> <p>Eviatar Zerubavel. <i>The Fine Line. Making Distinctions in Everyday Life</i>. The Free Press, New York 1991, pp. 1-2. (Oversat af DB fra engelsk original)</p>

<p>30</p>	<p>“Hvornår vil de dog lære bedre. Nej, ikke de fremmede, men de udsendte medarbejdere. Hvornår vil de lære, at kvalitet og service, arrogance og naivitet, autoritets- og organisationsformer altid bedømmes inden for en kulturel ramme. Hvornår vil de forstå, at det, de udtaler sig om, ikke er den fremmede kultur, men deres afstand til den, deres manglende evne til at forstå den og kommunikere med den.”</p> <p>Dominique Bouchet. 2000. “Verden som arbejdsplads.” Pp. 77-96 in <i>Kompetenceguldet</i>. Redigeret af Søren Brandt og Steen Hildebrandt. København: Børsen Forlag. 2000, s. 90.</p>
<p>31</p>	<p>“Som enkeltindivid mellem to kulturer står man i en vanskelig situation: Spærrer man sig selv inde bag sin egen medbragte kulturs og fordømmes barriere, bliver rammerne for en menneskeværldig tilværelse hurtigt for trange, klaustrofobiske, indtil man ender med at føle sig som en del af en marginaliseret gruppe, en paria i det omgivende samfund. Kaster man sig derimod uforbeholdent om halsen på den nye kultur og afsværges sin egen, ender man som hjem- og frændeløs, ens rødder visner og forgår ad åre og ender som et vagt minde, en udefinerbar længsel, et konstant brændende hul i sjælen, et uopfyldeligt savn, mens den nye kultur, som man har gjort alt for at tilegne sig, viser sig umulig at erobre, og man står tilbage som en afskåret blomst, der visner uden sin rod. Selv om endemålet for al dannelse og uddannelse er at gøre folk til gode verdensborgere, må man aldrig glemme, at man kun kan være en fuldgod verdensborger og bidrage til diversiteten, hvis man samtidig er et fuldgyldigt, kulturbærende medlem af sin nation.”</p> <p>Peter Eszterhás. “Dannelse mellem to kulturer” in <i>KvaN</i> Nr. 67: Kultur og dannelse. (November 2003). Skuespiller, sceneinstruktør og litteraturoversætter Peter Eszterhás er født i Ungarn i 1940. Han kom til Danmark som flygtning sammen med sin far i forbindelse med den ungarske opstand i 1956.</p>
<p>32</p>	<p>“Mangfoldigheden er en måde at imødegå det mulige på. Den fungerer som en art forsikring mod fremtiden. (...) Hos menneskene forstærkes den naturlige forskellighed yderligere ved den kulturelle forskellighed og mangfoldighed, som tillader menneskeheden desto bedre at tilpasse sig skiftende livsbetingelse og desto bedre at udnytte denne verdens ressourcer.”</p> <p>François Jacob, <i>Mulighedernes spil – om det levendes mangfoldighed</i>. På dansk ved Per Aage Brandt (Jeg har valgt at erstatte det første ord i citatet, ‘forskellen’, med ‘mangfoldigheden’, idet der i den franske originaludgave står ‘diversité’: DB) København: Hekla. 1985 (1981), s. 131.</p>
<p>33</p>	<p>“Der findes teknikker til bedre registrering af kulturelle misforståelser. Først og fremmest handler det om at øge opmærksomheden på relationen, om at fokusere på interaktionen. For at kunne gøre det, skal man også spekulere over, hvorfor man prioriterer, som man gør, hvorfor man går op i noget frem for i noget andet, hvorfor man hæfter sig ved noget mere end i noget andet. Det vil sige, at man skal forholde sig kritisk til egen adfærd, egne normer og egne værdier, at man skal arbejde mere systematisk med sin egen kultur.</p> <p>En bedre forståelse af det, som styrer vores måde at reagere på det, vi bliver konfronteret med, styrker vores opmærksomhed på, hvad der sker, og styrker dermed såvel vores empati for som vores imødekommenhed over for den anden.</p> <p>For at øge opmærksomheden på relationen kan man stille sig selv – som individ og som gruppe eller organisation – spørgsmål som: Hvad forbinder jeg dette med? Hvad udelukker det? Hvorfor er det godt? Eller dårligt? Kan det blive opfattet anderledes af andre? Hvad kan forklare, at det bliver opfattet anderledes af andre?”</p> <p>Dominique Bouchet. Kapitel 7: “Kulturelle misforståelser, 4. afsnit” i det 200 minutter lange foredrag, <i>De sammenhængende bånd</i>, som også kan ses på nettet.</p>
<p>34</p>	<p>“Som om lighed ikke netop var opfundet, fordi de menneskelige væsener ikke er identiske.”</p> <p>François Jacob, <i>Mulighedernes spil – om det levendes mangfoldighed</i>. På dansk ved Per Aage Brandt. København: Hekla. 1985 (1981), s. 129.</p>

<p>35</p>	<p>Menneskets anlæg for kultur (Bildung) tillader det mest brogede indhold tilbudt af de sociale omgivelser; menneskets anlæg for kulturer er også en evne til ikke at lade sig selv udforme på en passiv måde, men at forme sig selv. Dermed inkluderer den en mulighed for en transcendens (for at hæve sig over sig selv o.a.), for en overskridelse af de tilbudte kulturelle indhold i retning af sandheden.</p> <p>Alexander Mitscherlich. <i>Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft.</i> Ideen zur Sozialpsychologie. Piper, München 1963, s. 29. (Oversat af DB fra tysk original)</p>
<p>36</p>	<p>”Det er faktisk diskriminerende at henvise til et kulturelt tilhørsforhold, hvis det er for at undgå at interessere sig for den faktiske relation, man her og nu har med at gøre, med den bestemte person eller den bestemte gruppe. Den eller de personer, man har med at gøre i integrationsarbejdet, er aldrig typiske medlemmer af en kultur. De er individer, som godt nok ligesom alle andre individer er præget af deres kulturelle baggrund, men som har deres egen måde at være på, deres egen personlige historie, deres egne personlige relationer, deres egne personlige længsler, meninger og forsæt. Intet kulturbegreb kan rumme alt dette. Alt for ofte er det, man forstår ved en persons kulturelle baggrund, for vagt, generaliserende og upræcist. Intet menneske forholder sig passivt til den påvirkning, det bliver udsat for. Intet menneske kan siges at være et typisk medlem af en given kultur. Og de er ikke mange, de mennesker, som kan lide at få påduttet en endimensionel, indskrænket identitet, hvor mangfoldigheden af deres tilhørsforhold samt ambivalensen og udviklingen i deres identitet ignoreres fuldstændigt. De mennesker, man møder i integrationsarbejdet, tilhører ikke blot en kultur, men også subkulturer. Man stammer ikke fra en veldefineret kultur, man tilhører ikke én bestemt kultur, man er gennemstrømmet af mangfoldige kulturelle indtryk.”</p> <p>Dominique Bouchet. ”Kulturelle misforståelser”, kapitel 7, 5. afsnit” i det 200 minutter lange foredrag, <i>De sammenhængende bånd</i>, som også kan ses på nettet.</p>
<p>37</p>	<p>”I Danmark har børnene lært, hvor upassende det er at tage sig selv alvorligt. I Frankrig har man lært, hvor vigtigt det er at tage sin rolle alvorligt. (...) Hvad man skal udsættes for af spot og ros, er således forskelligt i Frankrig og Danmark. (...) Den franske selvironi er skruet sammen præcist modsat den danske. (...) Det er således svært for danskere og franskmænd at kunne forstå udtryksformer, som virkelig er pralende, beskedne, arrogante eller forfængelige i hinandens kultur. Det som får de implicerede parter til at tro, at den anden er arrogant, er, at de ikke kan mærke den respekt, de forventer.”</p> <p>Dominique Bouchet. 2007. ”Den kulturelle faktor og det psykiske arbejdsmiljø.” in <i>Gør noget mere. Håndtering af psykisk arbejdsmiljø.</i> København: 2007, s. 29-30.</p>
<p>38</p>	<p>”Kulturer er hverken beklædninger, som folk tager på, eller forskellige slags virus, som spredes i menneskelige organismer. Kulturer er noget, der pustes liv i og holdes i live af mennesker. Det samme gælder samfund. Imidlertid er det svært at opfatte et samfund som noget løstrevet fra sociale forhold, hvorimod det er lettere at få det indtryk – eller bilde sig ind – at ”kulturen” – er noget iboende i samfundet, som præger de sociale og økonomiske relationer i højere grad end disse præger kulturer, men sådan forholder det sig ikke. Menneskeheden er ikke på forhånd, og af naturlige væsens-begrunder årsager, inddelt i særskilte væsensforskellige fællesskaber. Sociologien og antropologien har også bevist, at man ikke kan isolere bestandige kulturelle elementer eller grundstoffer i de respektive menneskelige fællesskabsformer. På intet tidspunkt i menneskeheden historie har det faktisk været berettiget at opfatte kulturer som selvcentrerede, fuldstændigt adskilte og uafhængige enheder med deres egen niche, deres eget miljø, deres egen udviklingslogik. På intet tidspunkt i historien kan en kultur siges at have været andet end følgen af interaktioner – dvs. vekselvirkninger – mellem mennesker, mellem sociale grupper, som tog afstand fra hinanden eller tilnærmede sig hinanden.”</p> <p>Dominique Bouchet. ”Kulturbegrebet”, kapitel 11. af det 200 minutter lange foredrag, <i>De sammenhængende bånd</i>, som også kan ses på nettet.</p>

AFSNIT C:
UDVALGTE REFERENCER

En længere bibliografi findes på Dominique Bouchets hjemmeside.

- Abou, Sélim.** 1981. *L'identité culturelle. Relations interethniques et problèmes d'acculturation*. Paris: Anthropos.
- Ancelevici, Marcos and Francis Dupuis-Déri.** 1997. *L'archipel identitaire. Recueil d'entretien sur l'identité culturelle*. Montréal: Editions du Boréal.
- Auby, P., A. M. Pezous, R. F. Fourasté, and P. Moron.** 1994. "Réflexions autour d'une pratique de clinique psychiatrique dans un camp de réfugiés Khmers en Thaïlande." Pp. 361-371 in *Cultures ouvertes sociétés interculturelles. Du contact à l'interaction*, edited by Claudine Labat and Geneviève Vermès. Paris: L'Harmattan.
- Barnard, Alan and Jonathan Spencer (Eds.).** 2002. *Encyclopædia and social and cultural anthropology*. London & New York: Routledge.
- Barth, Fredrik (Ed.).** 1969. *Ethnic groups and boundaries. The social organization of culture difference*. Bergen: Universitetsforlaget.
- Berry, John W., Ype H. Poortinga, Marshall H. Segall, and Pierre R. Dasen.** 2002. *Cross-cultural psychology. Research and applications. Second edition*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Bhabha, Homi K.** 1996. "Culture's in-between." Pp. 53-60 in *Questions of cultural identity*, edited by Stuart Hall and Paul du Gay. London: Sage.
- Bhabha, Homi K.** 1998. "Culture's in between." Pp. 29-36 in *Multicultural states*, edited by David Bennett. London: Routledge.
- Billaud, Jean.** 1996. *L'homme et la culture. Racines et perspectives*. Lyon: Chronique Sociale.
- Bouchet, Dominique.** 1994. "Tvetydigheden i interkulturel kommunikation." *Ledelse i dag* 4. Årgang, N° 3:70-77.
- Bouchet, Dominique.** 1995a. "Det pinlige som nøgle til opfattelse af kulturelle forskelle. Kulturanalysens grundprincipper." *Ledelse i dag*, 5. Årgang, N° 1: 85-96.
- Bouchet, Dominique.** 1995b. "Afsørende kulturelle dimensioner. Kulturanalysens fundament og fremgangsmåder." *Ledelse i dag*, 5. Årgang, N° 4:10-21.
- Bouchet, Dominique.** 1995c. "Marketing and the Redefinition of Ethnicity." Pp. 68-104 in *Marketing in a Multicultural World. Ethnicity, Nationalism, and Cultural Identity*, edited by Janeen Arnold Costa and Gary J. Bamossy. Thousand Oaks - London - New Delhi: Sage.
- Bouchet, Dominique.** 2003. "Kulturforskelle - en styrke!" Pp. 33-47 in *Mit Europa. Mangfoldigheden i fællesskabet*, edited by Per Milner, Torkil Morsing, and Knud Overø. København: Lindhardt og Ringhof.
- Brislin, Richard.** 1993. *Understanding culture's influence on behavior*. New York: Harcourt Brace Jovanovich College.
- Brodeur, Jean-Paul.** 2001. "Différence culturelle et conflit de mœurs." Pp. 153-175 in *La différence culturelle. Une reformulation des débats. Colloque de Cerisy*, edited by Michel Wieviorka and Jocelyne Ohana. Paris: Éditions Balland.
- Camilleri, Carmel (Ed.).** 1995. *Differences and cultures in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Camilleri, Carmel and Margalit Cohen-Emerique (Eds.).** 1989. *Chocs de cultures: concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*. Paris: L'Harmattan.
- Camilleri, Carmel and Geneviève Vinsonneau.** 1996. *Psychologie et culture: concepts et méthodes*. Paris: Armand Colin.
- Carelli, Mario.** 1987. *Brésil épopée métisse*. Paris: Gallimard (Collection Découvertes).
- Carroll, Raymond.** 1990. *Cultural misunderstandings. The French-American experience*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Clapier-Valladon, Simone and Pierre Mannoni.** 1991. "Psychosociologie des relations interculturelles." Pp. 541-597 in *Histoire des mœurs. Tome 3: Thèmes et systèmes culturels (Encyclopédie de la Pléiade)*, edited by Jean Poirier. Paris: Gallimard.
- Cohen-Emerique, Margalit.** 1989. "Travailleurs sociaux et migrants: La reconnaissance identitaire dans le processus d'aide." Pp. 77-115 in *Chocs de cultures: concepts et enjeux pratiques de l'interculturel*, edited by Carmel Camilleri and Margalit Cohen-Emerique. Paris: L'Harmattan.
- Dahl, Øyvind and Kjell Habert.** 1986. *Møte mellom kulturer. Tverrkulturell kommunikasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Davis, James A.** 1958. "Cultural factors in the perception of status symbols." *The Midwest Sociologist*, XXI:1-11.
- Demorgon, Jacques.** 2004. *Complexité des cultures et de l'interculturel: Contre les pensées uniques. Troisième édition revue et augmentée*. Paris: Anthropos.
- Denoux, P.** 1993. "Recherche interculturelle et psychologie de la différence: Trajectoires." Pp. 165-180 in *L'individu et ses cultures*, edited by F. Tanon and G. Vermès. Paris: L'Harmattan.
- Ewing, Katherine Pratt.** 2000. "The violence of non-recognition: becoming a 'conscious' Muslim woman in Turkey." Pp. 248-271 in *Cultures under siege. Collective violence and trauma*, edited by Antonius C.G.M. Robben and Marcelo M. Suárez-Orozco. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fadiman, Anne.** 1997. *The spirit catches you and you fall down. A Hmong child, her American doctors, and the collision of two cultures*. New York: Farrar, Strauss and Giroux.
- Gans, Herbert J.** 1979. "Symbolic ethnicity: the future of ethnic groups and cultures in America." *Ethnic and Racial Studies*, 2:1-20.
- Geertz, Clifford.** 1973. *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Grandmont, Gérald.** 1995. "Le traitement des identités culturelles au musée de la Civilisation: construction et mouvance." Pp. 207-214 in *Identités, cultures et territoires*, edited by Jean-Pierre Saez. Paris: Desclée de Brouwer.
- Gudykunst, William B. and Stella Ting-Toomey (with Elizabeth Chua).** 1988. *Culture and interpersonal communication*. Newbury Park (California): Sage Publications.
- Gudykunst, William B., Stella Ting-Toomey, and Tsukasa Nishida (Eds.).** 1996. *Communication in personal relationships across cultures*. Thousand Oaks & London: Sage.
- Gullestrup, Hans.** 2003. *Kulturanalyse. En vej til tværkulturel forståelse*. København: Akademisk Forlag.
- Hall, Edward T.** 1989. *Beyond culture*. New York: Anchor Books Doubleday.
- Hall, Edward T. and Mildred Reed Hall.** 1992. *Understanding cultural differences. Germans, French and Americans*. Yarmouth: Trompena.
- Ham, Mohammed.** 2003. *L'immigré et l'autochtone face à leur exil. Cultures d'exclusions et savoirs hors sujet. Essai clinique*. Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.

- Hammer, Ole and Charlotte Toft.** 1995. *Det flerkulturelle Danmark*. København: Nordisk Kultur Institut / Klim.
- Hannerz, Ulf.** 1996. *Transnational connections. Culture, people, places*. London: Routledge.
- Harris, Philip and Robert T. Moran.** 1979. *Managing Cultural Differences*. Houston: Gulf Publishing Company.
- Hastrup, Kirsten.** 1988. "Kultur som analytisk begreb." Pp. 120-139 in *Kulturbegrebets kulturhistorie*, edited by Hans Hauge and Henrik Horstbøll. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Hastrup, Kirsten.** 1992. *Det antropologiske projekt om forbløffelse*. København: Gyldendal.
- Hauge, Hans and Henrik Horstbøll (Eds.).** 1988. *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Herlitz, Gillis.** 1992. *Kulturgrammatik. Kunsten at møde andre kulturer*. København: Gyldendal.
- Herlitz, Gillis.** 2008 (2007). *Kunsten at møde andre kulturer*. København: Munksgaard Danmark.
- Inglehart, Ronald.** 1997. *Modernization and postmodernization. Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Iribarne, Philippe d'.** 1989. *La logique de l'honneur. Gestion des entreprises et traditions nationales*. Paris: Seuil.
- Kaës, René (Ed.).** 1998. *Différences culturelles et souffrances de l'identité*. Paris: Dunod.
- Kaës, René, Ruiz O Correa, Olivier Douville, and Alberto Eiguer.** 2005 (1998). *Différences culturelle et souffrances de l'identité. 2ième édition*. Paris: Dunod.
- Kerzil, Jennifer and Anne Gonin.** 2005. "Préadolescents et différences "ethniques" acceptation ou rejet de l'autre?" *Connexions* 83-2005/1: Différences culturelles, intégration et laïcité:115-194.
- Khosrokhavar, Farhad.** 2000. "L'Islam des jeunes Musulmans. Sur l'exclusion dans la société française contemporaine." Pp. 81-98 in *Les identités culturelles. (Numéro 1-2000 de Comprendre, revue annuelle de philosophie et sciences sociales)*, edited by Will Kymlicka and Sylvie Mesure. Paris: Presses Universitaires de France.
- Khosrokhavar, Farhad.** 2001. "La fin des monoculturalismes." Pp. 17-30 in *La différence culturelle. Une reformulation des débats. Colloque de Cerisy*, edited by Michel Wieviorka and Jocelyne Ohana. Paris: Éditions Balland.
- Klineberg, Otto.** 1991. "Les relations entre groupes ethniques." Pp. 301-346 in *Histoire des mœurs*. Tome 3: Thèmes et systèmes culturels (Encyclopédie de la Pléiade), edited by Jean Poirier. Paris: Gallimard.
- Kozakai, Toshiaki.** 2000. *L'étranger, l'identité. Essai sur l'intégration culturelle*. Paris: Payot.
- Kristeva, Julia.** 2007. "My moto is diversity". Pp. 6-23 in *Diversity and culture*. Paris: Cultures France, Le Centre d'Analyse et de Prévision (CAP) du ministère français des Affaires étrangères et européennes.
- Kromayer, Heidi.** 1997. "Børn mellem to kulturer i mødet med daginstitution, skole og hjem." Pp. 77-88 in *Interkulturel psykologi*, edited by Julio G. Arenas. København: Hans Reitzels Forlag.
- Labat, Claudine and Geneviève Vermès (Eds.).** 1994. *Cultures ouvertes, sociétés interculturelles. Du contact à l'interaction*. Paris: L'Harmattan.
- Lamont, Michèle.** "Colliding moralities between black and white workers." Pp. 263-285 in *Cultural studies: New perspectives*, edited by Elizabeth Long. New York: Blackwell.
- Lavallée, M., F. Ouellet, and F. Larose (Eds.).** 1991. *Identité, culture et changement social. Actes du troisième colloque de l'ARIC*. Paris: L'Harmattan.
- Le Roy Ladurie, Emmanuel.** 1988. "Cultures périphériques: comment fonctionne un "melting-pot" européen." Pp. 171-184 in *Europe sans rivage. De l'identité culturelle européenne. Symposium international*. Paris: Albin Michel.
- Lustig, Myron W. and Jolene Koester.** 1993. *Intercultural competence. Interpersonal communication across cultures*. New York: Harper Collins College.
- Maruyama, Magoroh.** 1992. "Dysfunctional, misfunctional, and toxifunctional aspects of cultures, organizations, and individuals." *Technological forecasting and social change*, 42:301-307.
- Mattelart, Armand.** 2007. *Diversité culturelle et mondialisation. Nouvelle édition*. Paris: La Découverte.
- Mauviel, Maurice.** 1994. "Le rôle de la psychologie dans l'entrecroisement des cultures." Pp. 105-138 in *Roger Bastide ou le réjouissement de l'abîme*, edited by Philippe Laburthe-Tolra. Paris: L'Harmattan / Colloque de Cerisy.
- McCracken, Grant.** 2008. *Transformations. Identity construction in contemporary culture*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Moreau, Alain.** 1995. "Culture de l'entre-deux et survie psychique du migrant." *Hommes & Migrations*: 22-27.
- Moreau, Alain.** 1999. "Culture de l'entre-deux et adaptation des migrants." Pp. 246-251 in *Immigration et intégration. L'état des savoirs*, edited by Philippe Dewitte. Paris: La Découverte.
- Mukuna, Simon T.** 1996. "Reliance culturelle et reliance interculturelle. Ethnicité, universalité, personnalité." Pp. 147-165 in *Voyages au cœur des sciences humaines*, edited by Marcel Bolle de Bal. Paris: L'Harmattan.
- Müllern, Thomas.** 1994. *Den föreställda organisationen - om kulturella processer i och kring organisationer*. Stockholm: Nerenius & Santérus.
- Nathan, Tobie, and interrogé par Claude Mesmin (Eds.).** 1997. *Entretien : La psychologie clinique et les groupes culturels*. Grenoble: Éditions la Pensée Sauvage.
- Oriol, Michel and Francis Affergan.** 1995b. "Otherness and cultural differences." Pp. 13-34 in *Differences and cultures in Europe*, edited by Carmel Camilleri. Strasbourg: Council of Europe Press.
- Ortigue, E.** 1993. "Situations interculturelles ou changements culturels ?" Pp. 7-22 in *L'individu et ses cultures*, edited by F. Tanon and G. Vermès. Paris: L'Harmattan.
- Philip-Asdih, C.** 1994. "Problématique culturelle concernant les enfants de couples franco-maghrébins." Pp. 262-266 in *Cultures ouvertes sociétés interculturelles. Du contact à l'interaction*, edited by Claudine Labat and Geneviève Vermès. Paris: L'Harmattan.
- Pierret, Régis.** 2001. "Les Portugaises de France. De la communauté à l'intégration républicaine." Pp. 192-197 in *La différence culturelle. Une reformulation des débats. Colloque de Cerisy*, edited by Michel Wieviorka and Jocelyne Ohana. Paris: Éditions Balland.
- Santos, Boaventura de Sousa.** 1999. "Transculturality: The puzzling form of cultures today." Pp. 214-229 in *Spaces of culture, City - Nation - World*, edited by Mike Featherstone and Scott Lash. London: Sage Publications.
- Schiff, Claire.** 2001. "Espace et identité chez deux jeunes « immigrées »." Pp. 355-363 in *La différence culturelle. Une reformulation des débats. Colloque de Cerisy*, edited by Michel Wieviorka and Jocelyne Ohana. Paris: Éditions Balland.

- Schnapper, Dominique.** 2007. "Memory and identity in the age of the European construction." Pp. 4-17 in *Identity and memory*. Paris: CulturesFrance, Le Centre d'Analyse et de Prévision (CAP) du ministère français des Affaires étrangères et européennes.
- Shweder, Richard A.** 1991. *Thinking through cultures. Expeditions in Cultural Psychology*. Cambridge, Massachusetts, and London: Harvard University Press.
- Simmel, Georg.** 1998. "Moden." Pp. 103-134 in Georg Simmel. *Hvordan er samfundet muligt? Udvalgte sociologiske skrifter*, edited by Georg Simmel. Copenhagen: Gyldendal.
- Sjørnslev, Inger.** 2007. "Integrationens paradoks og den kulturelle træghed." Pp. 131-151 in *Integration. Antropologiske perspektiver*, edited by Karen Fogh Olwig and Karsten Pærregaard. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Spradley, James P. and David W. McCurdy.** 1972. *The cultural experience. Ethnography in complex society*. Chicago: Science Research Associates, Inc.
- Stétié, Salah.** 1997. "L'homme du double pays." *Esprit* 228:140-142.
- Tanon, F. and G. Vermes (Eds.).** 1993. *L'individu et ses cultures. Volume 1. Qu'est-ce que la recherche interculturelle ?* Paris: ENS de Fontenay/ St-Cloud - Éditions L'Harmattan.
- Todorov, Tzvetan.** 1986. "Le croisement des cultures." *Communications*, 43:5-26.
- Varro, Gabrielle.** 1994. "Sur la construction de l'objet « mariage mixte »." Pp. 213-219 in *Cultures ouvertes sociétés interculturelles. Du contact à l'interaction*, edited by Claudine Labat and Geneviève Vermès. Paris: L'Harmattan.
- Vinsoneau, Geneviève.** 1997. *Culture et comportement*. Paris: Armand Colin (Collection Cours).
- Vinsoneau, Geneviève.** 2002. *L'identité culturelle*. Paris: Armand Colin (Collection U).
- Wallet, Jean-William.** 1986. "Socialisations et identités culturelles en Algérie et en France : qu'est-ce-qu'être Algérien en 1986 ? Qu'est-ce-qu'être Français en 1986 ?" Pp. 345-350 in *Actes du premier colloque de l'ARIC "SocialisationS"*. CIEP de Sèvres: Presses Universitaires du Mirail.
- Weber, Raymond.** 1995. "De la réalité multiculturelle à la démarche interculturelle. Quels défis pour le Conseil de l'Europe?" Pp. 79-92 in *Identités, cultures et territoires*, edited by Jean-Pierre Saez. Paris: Desclée de Brouwer.
- Welsch, Wolfgang.** 1999. "Transculturality: The puzzling form of cultures today." Pp. 194-213 in *Spaces of culture, City - Nation - World*, edited by Mike Featherstone and Scott Lash. London: Sage Publications.
- Werbner, Pnina and Tariq Modood (Eds.).** 1997. *Debating cultural hybridity. Multi-cultural identities and the politics of anti-racism*. London & New Jersey: Zed Books.
- Wieviorka, Michel.** 2000. "Différences dans la différence." Pp. 297-309 in *Les identités culturelles. (Numéro 1-2000 de Comprendre revue annuelle de philosophie et sciences sociales)*, edited by Will Kymlicka and Sylvie Mesure. Paris: Presses Universitaires de France.
- Wieviorka, Michel.** 2001. *La différence*. Paris: Seuil.
- Wieviorka, Michel and Jocelyne Ohana (Eds.).** 2001. *La différence culturelle. Une reformulation des débats. Colloque de Cerisy*. Paris: Éditions Balland.
- Wolton, Dominique.** 1998. "La communication et l'Europe: du multiculturalisme à la cohabitation culturelle." Pp. 65-79 in *Quelle identité pour l'Europe? Le multiculturalisme à l'épreuve*, edited by Riva Kastoryano. Paris: Presses de Sciences Po.
- Worms, Jean-Pierre.** 1995. "Identités culturelles et gestion de la cité." Pp. 43-56 in *Identités, cultures et territoires*, edited by Jean-Pierre Saez. Paris: Desclée de Brouwer.
- Wright, Susan.** 1998. "Politicisation of culture?" *Anthropology Today* 14 (1): 7-15.
- Yoshino, Kosaku.** 1996. "Globalization and ethno-cultural differences." Pp. 370-374 in *Ethnicity*, edited by John Hutchinson and Anthony D. Smith. Oxford: Oxford University Press.
- Yuval-Davis, Nira.** 1997. "Ethnicity, gender relations and multiculturalism." Pp. 193-208 in *Debating cultural hybridity. Multi-cultural identities and the politics of anti-racism*, edited by Pnina Werbner and Tariq Modood. London & New Jersey: Zed Books.